

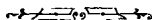
Պահանձ, Տէր, ... ի գլորմանէ, յընկզմանէ, ի հրկիզութենէ, ի ջրահեղձութենէ (էջ 555 Բ):

Վարդիգէն « վարդէ շինուած, վարդէ ըջուած »։ Զարդարեացն զնա ռեհանով և վարդեղէն ջրով (այն է՝ վարդաջրով) (էջ 632 Բ)։

Վերաբարի « նորէն մաքրուիլ »։ Որ ջուր՝ քո ստեղծուած, ծով՝ քո արարած, որպէս զկարօտ խնդրես վերաբարիլ (էջ 19 ա)։

Տրամամտորին « տղի խելը ունենալը, անմտութիւն »։ Վասն որոյ դու զտգայամբ-տութիւն նոցա՝ նախ նշանօք և սքանչեւ լեօք զարմացո՞ (էջ 471)։

Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ



Գ Ր Ա Վ Ա Ն

ՎԻՐԳԻԼԻՈՍ

Մ Շ Ա Վ Ա Վ Ա Ն Ք



ԵՐԿՐՈՐԿ ԳԻՐԳ

(Շար. տես 1921 ԲզՎ. էջ 356)

Սեւորակ հողն հատու խոփին տակ պարարտ, եւ բնականէն փրկուին, (որուն կու տանք մենք Այս յատկութիւնն արօրադրած ատեննիս), Յարմարագոյնն է ցորենի. ոչ մէկ դաշտ Պիտի չղբոկէ տուն յամրաքայլ ցուլերով Աւելի շատ սայլեր, եւ կամ այն գետինն Ուրկէ սըրտնած մըլանն անտառը խըրեց, եւ տապալեց այնքան երկար տարիներ Անգործ անպէտ ձառքած պրակները թաւուտ, Արմատաքի եւ կարեւորին բըրելով Թըրդուններուն բնակարաններն հիւսուորց, Որտեք լըքած բոյներն իրենց սլացան վեր, Բայց փայլեցաւ մաճին ճեմքին տակ կորդ դաշտն։

Ձի գառիվայր հովտի մ'իեղզի անջըրդի կըրնայ հազիւ մեզուներուն հայթայթել Անարգ նարդոս եւ խընկուիւր. նոյն նըման Սունկ քարն ու կաւը կըրծուած սեւաթոյր Վիշապներէ. ուրիշ ոչ մէկ դաշտ չի տար Օձերուն այնքան քաղցրամուշ կերակուր, եւ պատրաստեր անոնց որջիւր ծեղածուռ։

Իսկ այն գետինն որ կը շընչէ նուրբ շոգի եւ մէգ թեթեւ եւ կը ծըծէ խոնաւ ցօղի, եւ երբ ուզէ ինքիւրմէ դուրս կը ցընդէ, եւ ան որ միշտ կանաչութիւն է զգեցած, եւ չի կըպչիր երկաթին ոչ բիրտ ժանգով եւ ոչ աղոտ քոտով, ան քու կընծնինեդ Պիտի պըճնէ զըւարթաւատ արթերով։ Ան քաջաբեր է ձիթենույ. փորձով դուն՝ երբ մըլակես՝ պիտի զըտնես զայն յարմար Հօտի, եւ հլու հըպատակ կոր արօրին։ Հարուստ կապուան կը հերկէ հող մ'այդպիսի, եւ Վեսուվի մօտիկ դաղաց ժողովուրդին, եւ Վլանիոսն անգութ՝ անչէն Ակերրայց։

Արգ պիտ' ըսեմ թէ ինչ կերպով կարենաս Պիտի ճանշալ դուն մէն մի հող, ու դատել թէ նօսր է ան՝ թէ թանձր ու խիտ՝ չափէ դուրս. Ձի ցորենի է մին յարմար՝ շահաւէտ, եւ միւսի՝ որթի. թանձրը՝ յատուկ Գեմետրի, Անօսրահողը Բակքոսի։ Տեղ մ'ընտրէ, հախ եւ հոն փոս մը փորէ խոր, եւ ապա Հանած բուր հողը փոսին մէջ լեցուր, եւ վրան ոտքով կոխէ, գուլձերը փըլը Հաւասարցուր գետինին. պակսի եթէ հող, Հողը թեթեւ է եւ յարմար հօտերու եւ կենսաւէտ որթատուկի։ Իսկ եթէ Չուզէ երթալ մըտնել հողն իր գուլքին մէջ եւ լեցունելն յետոյ փոսն՝ հող աւելնայ, Թանձրահող է դաշտը, ալ դուն ըսպատէ կոշկոռտուն, կարծրը՝ տոկուն բունծերու, Չորս ճեղքելու համար եզներ լըծէ ժիւր։

Բայց աղտաղտին երկիրը՝ դառն յորջորշուած՝ Անատակ է արմըտիքի, եւ արօրն Անուշընէն զայն չէ կարող, ուր գինին Ձի պահէ իր գարմն, ու միւրգինի՝ անուննին. Ահա թէ ինչպէս զայն ճանշանս պիտի դուն. Հանէ քու տանը ծըլտամած տանիքէն Խիտ խիտ հիւսուած տառաղաններն ուռենի եւ պարզուտները հընծանիդ, ու լեցուր Անոնց մէջ այդ չար արտն, ու քաղցըր ջուրիւր Աղբերուներու՝ վազցուր անոնց վըրայ. ջուրն Անշուտ իրեն պիտի ճամբայ մը բանայ, եւ միծամեծ կաթիլներ դուրս պիտ' իլլեն Ուռենիէն, եւ պիտի համը բերէ Յայտիս նըլան մը, եւ ճաշակը լեղի Պիտի փոթ փոթ ընէ բերանն ըմպուին։ [վինք.]

Իսկ մենք պարարտ հողն այս կերպով կը սոր. Ան ձեռքերուն մէջ չի փըլըր երբ սեղմեն, Ալ ձիւթի պէս մատուրներուն կը կըպչի. Հողը նապէտ կը բերէ բարձր խոտեր, եւ չափազանց է արգաւանդ. այս երկիրն,

Ո՛հ, թող չըլլայ առատաձեռն այնքան ինձ,
 Եւ չըջուցնէ ինքզինքն այնքան հըզօրեղ
 Երբ կը փըթթին անհա հասկերն առաջինս:

Հող մը թէ ծանր է կամ թեթեւ՝ լըռեւեայն
 Կը յայտնելի իր կըրկութեն. եւ դիւրաւ
 Կը բնանայ աշերն որոշել սեւ է արդեօք
 Թէ ուրիշ գոյն. բայց դըժուարին է ճանչնալ
 Յուրան անօրէն, կը ճեննիները միայն,
 Երբեմն նա եւ յակրիներն ոճրագործ
 Կամ սեւ բաղեղն հեռքերն անոր կը մատնեն:

Յետ այս բաները դիտելու, մըտածէ
 Շատ կանուխէն պատրաստել հողն ու բանալ
 Լեբան կողին վըրայ փոստի մեծամեծ,
 Եւ կողկոռները դարձնել դէպ հիւսիս
 Կռաւակի վրայ. դեռ տակաւին չըտընկած
 Ազգինեմու զըւարթամիտ գարնն ու ցեղ.
 Լաւ են փըխրան հողով դաշտերն, ուր հովերն
 Եւ ցուրտ եղեանն եւ կալըմբուտը մըշակն
 Արդէն խախտածը կը քըրքըն անդադար:

Սակայն անոնք՝ որոնցմէ չի խուսափիր
 Ոչ մէկ խընամօ, առաջուրէն կը փընտռեն
 Տեղ մը նըման, ուր պատրաստեն ծառերուն
 Առաջին տունկն, եւ ուր բերեն ու տընկեն
 Ապա կարգաւ, զի մի՛ գուցէ որդիներն
 Անգիտանան իրենց յանկարծ փոխուած մայրն:
 Կեղեւին վրայ կը նըլանեն մինչեւ խկ
 Երկընթի մարգն, որպէս զի մէն մի՛ անձնիւր
 Ճեռտեղեն այնպէս ինչպէս էր առաջուց.

Որ կողմէն ան կ'ընդունէր տապն հարստին,
 Եւ որ կողմէն կը դառնար դէպ ի հիւսիս.
 Անքան կ'ազգէ վարժոյթը փոքր հասակէն:

Նայէ դուն նախ՝ լա՛ւ է այգին գետեղել
 Բըլուններու վըրայ թէ հարթ դաշտի մէջ,
 Եթէ կ'ուզես յատկացընել այգիիդ
 Պարարտ դաշտի մը հողը՝ խիտ տընկէ դուն,
 Խիտ որթատունկը բերելու մէջ ծոյլ չէ.
 Իսկ եթէ կողն ընտրես բըլրան կամ լեռան
 Զառիվարտտ, տընկէ հեռու իրարմէ,
 Բայց միշտցները կարգի կարգ՝ ըլլան թող
 Ճիշդ հաւասար, եւ կազմեն հոն չափողներ.
 Ճըշգըրտապէս եւ վերջին ծայր համաշափ.
 Զերդ մեծ մարտի մը մէջ յաճախ՝ երբ բանակն
 Իր գունդերուն պարզեր է կարգը հեռուն,
 Եւ բաց դաշտի մէջ կը կենայ գումարտակն,
 Ամէն գիծերը հաւասար կ'երեւան,
 Եւ ամբողջ դաշտը կը չողայ պաղպաղուն
 Լուսանընդլ պղինձէն, եւ դեռ սկըսած չէ
 Խառնուրդն անհը մարտին, Ալէսը սակայն
 Կը թափառի գէղեբերուն մէջ վարանոտ.
 Թող չափողներդ այսպէս ըլլան գուգաշափ

Եւ գուգաթիւ. ոչ թէ զի աշքն ունենայ
 Սնտի հանգը մ'այն տեսիլքէն, այլ զի հողն
 Ուրիշ կըրպով պիտի չըտայ ամենուն
 Հաւասար ոյժ, եւ ոչ ոստերը զօրեն
 Աղատօրէն միշտցին մէջ տարածուի:

Գուցէ ուզես գիտնալ թէ որքան խորունկ
 Պէտք են ըլլալ փոսերն. ես նոյն իսկ այգիս
 Զըրկմտէի պիտի ծանծաղ ակօսի
 Յսնանել. ծառերը կը մրխեն երկրին սիրտն
 Անդընդախոր, մանաւանդ շոճն, որ զըլխով
 Որչափ սլանայ դէպ ի եթերն արիփանեմ,
 Արմատն այնչափ դէպ ի դըժոխք կը վազէ.
 Ուստի զայն ոչ փոթորիկ, ոչ փուք, անձրեւ
 Զեն չուպեր, ան անդըրդուելի կը մրնայ,
 Եւ կը յաղթէ տարիքով շատ թոռներու,
 Ինք դարէ դար յաւերժացած անվըգանդ,
 Եւ բազուկներ արձակելով ամրոստեան
 Շուրջանակի մօտն հեռուն՝ ինք մէջտեղի հոն
 Կ'արձանանայ սըփոռելով շուք մ'ահագին:

Թող այգեստանը չընայի արեւմուտը,
 Եւ որթերուն մէջ մի՛ կապիի տընկեր բնաւ.
 Շառաւիղները գազաթէն մի՛ կըտերեն,
 Ոչ ալ տընդները ծառին բըրձր ոստերէն.
 Այն ալ տընդները ծառին բըրձր ոստերէն.
 Այն ալ տընդները ծառին բըրձր ոստերէն.
 Բուր Երկաթով խաւարծիններն, եւ այգիդ
 Իր մէջ երբեք չունենայ թող ձիթենույ
 Վայրի կոճղերն. որովհետեւ շատ անգամ
 Կայծ մ'անըզգոյշ հովիւներէ ինկած վար,
 Նախ կը ծուարի գաղտ կեղեւին տակ իւղոտ,
 Եւ ապա բունն անոր իր մէջ ծրարելով
 Կը սըլանայ դէպ ի ճիւղերը վերին,
 Ահեղ շառաչ մ'արձակելով երկնապող.
 Յետոյ յաղթող կրակն ոստէ ոստ կը դիմէ,
 Եւ տիրելով ամենաբարձր ծայրին
 Ամբողջ անտառը բոցերով կը պատէ,
 Եւ կը ժայթթէ դէպ երկինք թանձրը ծուխի
 Սեւ սեւ ամպեր, մըրբրիկ մ'երբ մանաւանդ
 Անտառներուն վըրայ ինչայ գազաթէն,
 Եւ հովէ կրակն առած քըլէ պատուելով:
 Ա՛յ անկէ ետք մի՛ յուսար բնաւ որ այգիդ
 Վերածնիի արմէն, եւ կամ յօտելով
 Հողին ծոցէն ելլէ նորէն կանաչնայ.
 Դառնատերեւ թըշուառական ձիթենին
 Ինքը միայն կը վերապրի աղէտէն:

Թող ամենին խելացի մարդն անգամ քեզ
 Զըհամոզէ իր խորհուրդով՝ պեղելու
 Կարծր երկիրը երբոր հիւսիս կը փընէ:
 Զըմեռը դաշտը կը պընդէ սառույցով,
 Եւ թոյլ չի տար որ ցանուած սերմն արձակէ
 Իր արմատները կարծր երկրին սիրտն ի վար:

Բայց ժամանակն այգիներու մշակութեան է վարդագոյն գարունն, երբ գայ ջինջ թըռչունն Որմէ օձերը կը սոսկան ահաբեկ.
Եւ կամ աշունն՝ իր առաջին ցուրտերուն,
Երբ սըրաթիւն արեւն ամառը անցած
Բայց չէ մըտած զեռ ձըմեռան չեմէն ներս:

Թարգմ. Լ. Ա. ՂԱԿԻՅԱՆ



ՕՆՆԻԿ ԶԱՌԱՓԵԱՆ



Այնքան նոյեմբերի տասին, Բարիզի մէջ մեռաւ տաղանդաւոր երիտասարդ մը, չափազանց թարմ հասակի մէջ:

Գրեթէ համեստ անցաւ այս մահը, այնպէս՝ ինչպէս եղած էր նա առհասարակ կեանքի մէջ: Բայց որպէս զի բոլորովին չկորսուի նա հայ գեղարուեստի կեանքին մէջ եւ, պէտք էր իր մասին մի քանի տեղեկութիւն արձանագրել:

Զառափեանի ծնողը Շուշեցի է. Օննիկը ծնուել է 1903 թուին: Նա մանկութեան ատեն ցոյց է տուեր հակում նկարչու թեան. մտածել գրել է սրափառ պատմութեան, որոնք նկարագրուել է իր մանուկ երեակայութեան ուժովը:

Երկու տարեկանէ սկսած ապրել է ժընէի մէջ. աւարտելու մօտ թողել է վարժարանը՝ չհանդուրժելով ուսուցիչներուն: Նա ծանօթացիւ երեք տարի աշխատել է եւրօսլաւ մեծ նկարիչ Mirko Racki-ի հետ, որը ծանօթ ըլլալով արեւելեան խառնուածքին, Օննիկի ճաշակին եւ երեակայութեան տուել է հզօր դրոշմ եւ թոյնք:

Իր մահէն յետոյ, ես տեսայ նկարները: Զառափեանի համեստութիւնը պատճառ է եղած, որ իր նկարիչ ընկերներն անգամ անծանօթ ֆիան իր աշխատանքներուն, հակումներուն: Էս տեսայ իր ծաղրանկարներուն մէջ այնպիսիները, որոնք արտադրուած այդ տարիքին մէջ՝ կը կրեն իրական ցուրէրը հասունցող տաղանդի:

Անոնցմէ մէկը՝ «La Turquie Libérale?», նկարուած Բարիզի խաղաղութեան ժողովին առթիւ, հրատարակուած է ցրուած է քսարերու վրայ:

Ժընէի լճին վրայ, իրիկնային ժամերուն, ունի հանդարտ եւ խոհուն paysage-ներ. ասոնք իր սկզբնական գործերն են. շատերը պատուուած զգուհ մատներով: Երկու վերջին Բօրդոնները սակայն, մանաւանդ մէկը, երիտասարդ աղիկ մը, այնքան խաչակնացած է ներքին թափով է ստեղծագործուած՝ որ ուղղակի յաջող է: Յատկանշական է՝ իր տեսնելու այս երկու ձևերը. տեսնել կեանքը՝ իրական, մինչև ծաղրական ծայրայեղութիւն. տեսնել կեանքը՝ վերացական, մինչև ծայրայեղ իտէականացում: Այս ապացոյց է գեղարուեստական բազմակողմանի խառնուածքին:

Սակայն, ծաղրանկարը ինքնին մեծ ապագայ չունի գեղարուեստին մէջ, եւ Օննիկը գնաց հետզհետէ դէպի լուրջ ու խորունկ: Անիկա կը գտնէր նոյն իսկ որ գոյներն ալ իր գործը չեն, իր մէջ Զներու խլրտումը կը զգար: Եւ Բարիզ գալէն յետոյ, ուր նա ապրեցաւ երկու տարի, մտաւ Académie Julian-ը, քանդակագործութեան նուիրուելու: Եւ այսպէս, արագ, նա անցաւ կեանքին, թողելով իր ետեւ ստեղծագործական փորձի փունջ մը՝ շինուած խանդավառութեան, ձգտումի եւ երիտասարդ տաղանդի չբացուած ծաղիկներով:

Իմ արտիս մօնէն դպչողն այն խոռոչի մէջ է, որ կ'անցնի այս երիտասարդի բոլոր դիմանկարներուն վրայ, որ կը նայի իր վերջին բոլոր կնիշական ձևերէն: Այդ սլացիկ, էկիլակ մարմինը, այդ խոհուն, մանկական վճիտ աչքերը, որ կը յիշեցնեն Botticelli-ի Venuse-ը, նա երգել է հազար ձևերով, հազար գոյներով, իր կտաններուն վրայ, ինչպէս կ'երգեն պուէտները, Սէրը, իրենց գրեթէ ուն մէջ: Այս «fix model»-ը, կը թուի, ոչ միայն ճակատագրական դրոշմ դրած ըլլալ իր գեղարուեստական ստեղծագործութեան